

ב"ה.

יום שישי, י"ג אלול תשכ"ד

זו הייתה הנסיעה הראשונה שלי לרבי. חודשים רבים, למעשה כל הקיץ, הכינונו עצמנו לנסיעה. קבוצת בחורים התארגנו, ביניהם ישראל ליפסקר, משה לויטין, ישעיהו הרצל מ"תורת-אמת", נתן אשכנזי, צבי ויגלר, חיים יהודה רבינוביץ, יוסף אייזנברג ועוד תמימים. דאגנו להתוועד מידי כמה שבתות עם זקני כפר חב"ד כר' רפאל כהן, ר' זושא דבורץ ועוד. חלק מהתמימים היו נוסעים לשמוע חסידות בתל-אביב אצל ר' משה גורארי ושיעורי תניא אצל הרב יודאסין שאומר שיעורים בבית הכנסת ברחוב יבנה בתל-אביב.

כל זה לא היה לרוחו של המשפיע ר' שלמה חיים שנודע לו על זה ונזף וסנט בנו מדי פעם על כך בהתוועדויות הידועות שלו. כשלעצמו לא עודד כ"כ ר' שלמה חיים את נסיעתנו, כך שההתארגנות שלנו לנסיעה הייתה פרטיזנית מעט. חשנו שאין לנו גיבוי מההנהלה, והחלטנו - יוצאים לדרך.

הנהלת הישיבה הערימה קשיים על נסיעתנו, ואבי' שי', בל נשכח, היה המנהל והוא לא נמנה על אלו שאמרו "בני הוא 'מיוחס', יוצא מן הכלל" ... בכל זאת, משאת-הנפש לנסוע ל"בית חיינו" עמדה במרכז והקשיים נדחקו לצדדים.

זכורני כי בלילה שלפני הנסיעה שהה בביתנו החסיד הרב ברוך שיפרין, שנמנה על חסידי חב"ד והיה שו"ב בפריז (הוא היה מידידי הישיבה) והוא עודדני לא לוותר ולנסוע. יתכן שגם עובדת שהותי הממושכת במחיצתו של סבי החסיד הרב אברהם פאריז (שמאז עברה הישיבה לכפר-חב"ד בי"ג כסלו תשכ"ג הייתי בא לעזרתו בספרייה של קה"ת) עשתה את שלה. הוא היה מטיף לי הרבה על ההתקשרות לרבי ומפיו נטפו "אמרי שפר" בנושא זה. הסבא עצמו נסע אף הוא עמנו באותה טיסת 'אל-על'. היום כבר מותר לגלות (ולמי שזוכר את התקופה הדבר לא היה בגדר "סוד" גם אז) כי פשוט לא היה לו כסף לנסוע. וכיצד נסע בכל זאת? ייבדל לחיים טובים וארוכים הרב זלמן גוראריה שלח לו מארצות הברית כסף לנסוע. ואכן מה רבה הייתה ההתרגשות כשנפגשו ב"770" ונפלו איש על צווארי רעהו.

לפנות בוקר ביום שישי ערב שבת קודש פרשת כי תצא נחת המטוס בנמל התעופה על שם קנדי. אחרי נסיעה ארוכה עם חניה בהולנד זוכים ל"קבלת פנים חב"דית" באדמת ארצות הברית. שמואל בוטמן ושמואל הבר באו לפגוש אותנו עם עוד בחורים שאינני מכיר. הבאתי עמי שי לארה"ב. ארגז ובו סידורי כיס חדשים שנדפסו על ידי קה"ת לראשונה בארצנו הקדושה. חלק ניכר מהם היה מיועד לרבי, וב"יחידות" של אותו חודש חילק הרבי לכמה וכמה סידורים אלו.

מקבלי פני הביאוני לראשונה ל"770". במקום בו נמצאים בדרך כלל היהודים שנכללים בגדר "משכמי קום" לעבודה, החסידים הרב ישראל שמעון קלמנסון (מי שזכה אחר כך לכינוי "השוחט של הרבי"), הרב זלמן בוטמן, הרב געציל רובאשקין, ר' הענדל ליברמן, ר' שמואל דער שניידער ועוד. התרגשות רבה אוחתני כשאני חש שאני אכן נמצא ב-770 משאת נפשנו. - במידה מסוימת אני נזכר בתיאור של הרבי ריי"צ ב"ליקוטי דיבורים" על אוירת חודש אלול בליובאוויטש -

ביקור קצר בבית-חיינו על חדריו ומבואיו, אח"כ חברי הת' שמואל הבר לקחני ל"פנימייה" של הישיבה. שם, בבניין הישיבה ברחוב טרוי שוכנים הבחורים אברהם (בומי) פרידלאנד, שלום בער ליפסקר, אברהם לויין, שלמה גלעדי, אברהם שער, אלימלך צוויבל, אחי נתן וולף, הירשל שיפרין וישראל לאבקאווסקי. המקום לא הכי מסודר ונקי וכנראה מקיימים כאן כפשוטו את אמרת חכמינו "ועל הארץ תישן". הנחנו את החבילות שלנו וסידרנו מקום למנוחה.

משם הלכתי למשרד הישיבה - חדרון קטן ב-770 - והכוונה לקיטון הקטן של הרב דוד רסקין.
הוא אישר את שהותנו.
ב"מזכירות" פוגשים באברך צעיר וחיביב, הרב בנימין קליין. בתקופה הקצרה מאז החל לעבוד
כאן הוא מתחבב במהירות על האורחים שבאו. מגלה התעניינות בכולם ורוצה לדעת מה קורה
בחב"ד באה"ק, מי וכמה הגיעו לחגים, מה המצב הכלכלי של הישיבה, מה המצב החברתי בכפר
חב"ד ועוד.
מעניין, כל המשרדים ב-770 הם קיטונות קטנים ואין כאן שום משרד מרווח כדבעי. ובכל זאת,
מכאן אורה יוצאת לכל העולם כולו. כאן הוא מקור חיים המזרימים חיוניות ויראת שמים טהורה.
ומעין מה שאמרו חז"ל "מעולם לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים" - שלימות היראה -
שכאן הוא בסיסה המרכזי.
לאחר התפילה ביקרתי את משפ' ר' שמעון גולדמן, שם מקום אכסנייתו של סבי ר' אברהם
פאריז. ביקור של מחווה והוקרה, וזה שנים רבות שמשפחתם זכתה לארח את סבי וכן את כל
משפחתנו בשהותם בבית-חיינו
כל מה שראיתי עד עתה לא נחשב כלל, כמובן, כלפי העיקר והנקודה... הרגעים שלהם חיכינו
כל-כך והנה הם הגיעו.

מוצאי שבת קודש פרשת כי תצא תשכ"ד

בערב שבת קודש בשעה 7.20 לפני תפילת מנחה, הגיע הרבי מביתו. פתח בעצמו את דלת
"גן עדן התחתון" והביט לאחוריו. זו הפעם הראשונה בחיי שזכיתי לראות את הרבי. "ברוך
שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".
כעבור דקות ספורות נכנס ל"זאל" הקטן לתפילת מנחה. ליד שולחנו החלו לומר "אשרי"
ונעמדו לתפילת שמונה עשרה. הרבי נעמד זקוף תמיד באמירת "אמן יהא שמיי רבא", ואם הוא
כפוף - זוקף את עצמו ישר. בעת אמירת 'אשרי' עמד ליד הסטענדער. הניח יד שמאל על יד ימין
ונעמד שמונה עשרה. ההשתחויות קצרות מאוד, עומד זקוף בבחינת "ניצב מלך", ידיו הק' על
הסטענדער. לפעמים מתנועע תנועה קלה.
בעת אמירת הקדושה לא ראיתי שהרבי יתרומם באמירת "ברוך.. ממקומו" ו"ימלוך.. הללויה".
באמירת "מודים" נשאר מכופף עד "קל ההודאות". כאשר אחד האבלים - ל"ע - אמר משניות,
הביט הרבי על הקהל וסוקר אותם במבטו החודר ובגמר התפילה שב לחדרו.
כשהרבי נכנס לתפילת ליל שבת קודש הושלך הס, בצעדים מהירים עשה הרבי את דרכו, ניגש
לארון הקודש, נגע קלות בפרוכת וניגש למקומו. על פני קדשו נסוכה הייתה רצינות.
באמירת "בואי לשלום" הסתובב הרבי משמאל לימין, התכופף רק פעמיים ל"בואי כלה".
נשאר עומד עד אחרי "ברכו".
מי שרוצה לראות "קבלת עול מלכות שמים" בנוסח פנימי ואמיתי ללא גינונים חיצוניים שהרי
"חב"ד מאנט פנימיות" [=חב"ד תובעת פנימיות], צריך להביט על הרבי כיצד אומר הוא "שמע
ישראל"...

באמירת "שמע ישראל" מפנה פניו לד' רוחות, מאוד בנחת. כמעט ללא שום תנועה. מניח שני
אצבעותיו הק' על העיניים ואומר מילה במילה.
התפילה בדרך כלל די מהר. כאשר אומר "עושה שלום" - בסיום תפילת שמונה עשרה -
ההשתחוואות הם: 'עושה' - לשמאל, 'שלום' - לימין, 'במרומיו' - אמצע. לרוב, אחרי סיום "עושה
שלום" נשאר לעמוד עוד משך זמן וממלמל בפיו הק'.
בסיום תפילת ערבית התפנה שביל בין הקהל, הרבי עבר, הפנה פניו לקהל המתפללים
באומרו "גוט שבת" [=שבת שלום]. לגיסו חדב"נ הרש"ג אומר "גוט שבת" בהדגשה מיוחדת.
הקהל מתפזר לביתו. התמימים צועדים למטבח הישיבה מהלך כמה רחובות. הרבי הלך לביתו
כאשר שנים מתלמידי התמימים מלווים מאחור.

למחרת הרבי נכנס לתפילת שחרית בשעה 10:00 בדיוק עם סידור תורה-אור, תניא וחומש תורה-תמימה. כמו בערבית – וכך נוהג בכל פעם – נגע בפרוכת לפני שניגש למקומו. שמעתי מכמה וכמה 'מבינים' שלא תמיד ידוע אם הרבי מתפלל עם הקהל עם אלו. פעמים הוא בבחינת "כסבורין שהוא מתפלל" ובאמת כבר התפלל קודם או להפך מתפלל אחר-כך בחדרו.

הפעם, כאשר הקהל אחזו ב"ברוך שאמר", אחז הרבי בספר התניא ועיין בו. כמדומני שרק כשהגיע הקהל ל"ברכו" הניח את ספר התניא, אחז בב' הציציות ואמר "ברוך שאמר", התפלל במהירות וכשהגיעו ל"קריאת-שמע" אחז עם הציבור. הביט עוד הפעם זמן קצר בספר התניא ואחר כך היה נראה שעומד "שמונה עשרה".

ב"חזרת הש"ץ": באמירת קדושה הבחנתי שכ"ק אדמו"ר כן מתרומם ב"ברוך.. ממקומו" ו"מלוך.. הללויה". (כך חזר הדבר ונשנה גם במנחת שבת). בעת ברכת כוהנים מפנה פניו לעבר שליח ציבור (בחז"ל אין הכוהנים נושאים כפיהם כי אם בשלושת הרגלים ובימים נוראים). לפתיחת הארון לפני קריאת התורה מחכים למבט מהרבי, עד שהוא מביט על הפותח -

חזב"נ הרש"ג. הרבי מביט על ספר התורה עד אשר הוא מונח על במת הקריאה. הקריאה ע"י הבעל קורא ר' מרדכי שוסטרמן שקורא בנעימה והטעמה מיוחדת. בעת קריאת התורה עומד, מביט כל הזמן בחומש (עם "תורה תמימה"). כאשר העולים לתורה מברכים "ברכו" וכן כשמברכים "הגומל" נזקף מלא קומתו. כדאי לציין שבמת הקריאה נמוכה מאוד.

לקראת מפטיר מתחילה צפיפות ע"י בימת הקריאה לשמוע את ההפטרה מהרבי. למפטיר נקרא הרבי "עמוד אדוננו מורנו ורבנו בהר"ר לוי יצחק". כשמגיע לבמה פניו רצינית מאוד. מגביה את הספר-תורה בעת הברכה בשקט אך בצורה ברורה כך שכולם יכולים לשמוע. כל מילה מרגלית.

בהגבהת הספר-תורה הסתובב המגביה בצורה כזו שהרבי יוכל לראות. ברכות המפטיר מילה במילה, הטעמים די כמקובל אם כי בצורה מקורית. המאזין להפטרה חש כי אין זו קריאת שיחזור נבואה שנאמרה פעם כי אם שהנה הנבואה נשמעת עתה מפי הנביא. הרציניות האיזומה נסוכה על פני קדשו. בגמר ההפטרה והברכות יורד מהבמה ושב למקומו לתפילת מוסף. כשמחזירים את ספר-התורה לארון מביט על ספר התורה עד סגירת ארון-הקודש וסידור הפרוכת.

בחזרת הש"ץ של מוסף כשאמרו "כתר" הניף הרבי את ידו הק' על הסטענדער וזה היווה סימן לשיר "הוא אלוקינו". כך סימן פעמיים וסימן לחזק את השירה כשכל גופו הק' התנועע בבחינת "כל עצמותי תאמרנה". כך גם כשהש"ץ שר "הוא אלוקינו" עזר לנגן – בידי הק' – והקהל פיוזם בשקט.

אחר התפילה חיכו להודעת הגבאי על התוועדות. משום מה ההודעה הסתכמה בקריאה להשתתף בשיעורים המתקיימים ביום א' (בו רוב בתי המלאכה והעסק סגורים). לרגע נוצר ספק אם תתקיים התוועדות אם לאו, אך הספק התברר די במהירות. הרב חזקוב נכנס אחר התפילה לרבי וכשיצא הודיע שבשעה 1:30 תתקיים התוועדות, משאת נפשנו.

בשעה הנקובה נכנס הרבי לאולם הענק. קהל גדול, אך לא גדול במיוחד. שרו ניגון מסוים והחסידי הרב אשר ששונקין אמר "לחיים ליהודי רוסיה" והוסיף לבקש עוד פרטים שלא קלטתי. השיחה הראשונה החלה בעניין "גדולה לגימה שמקרבת". הרבי דיבר על כך בהרחבה ובסיומה הורה שהאורחים שהגיעו לתשרי יאמרו "לחיים" השיחה השניה הוקדשה ליום נשואי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ב"ג אלול תרנ"ז, וקישרה לנושא השיחה הקודמת. ושוב שיחה שלישית מעניינת מאמר ש'דיבור המתחיל' שלו "אני לדודי". שיחה רביעית הוקדשה לח"י אלול ושיחה נוספת בעניין החובה המוטלת על האורחים שבאו לכאן לקבוע שיעורי-לימוד ולמלאות את הימים בתוכן

רוחני. בסיום ההתוועדות הורה הרבי שאת המזונות שעל השולחן יחלקו למשתתפי השיעורים למחרת...

מהמראות שנחקקו אצלי והותירו עלי רושם בל יישכח: בתחילת ההתוועדות ראיתי איך הרבי חיך לאורח שאמר "לחיים". "שמייכל" כזה שכל הון לא ישווה בעדו.

כן שמעתי איך הרבי מתחיל לשיר "אבינו מלכנו", "ניע זשוריצי", ונפנף בידיו חזק שישירו. היה זה מחזה מרהיב לראות מה שנאמר "ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה'". הרבי מבקש שישירו יותר ויותר ושוב עודד חזק בידו הק' - ולאחר ברכת המזון (הרבי נטל ידיו הק' להתוועדות שלא כדרכו בכל שבת), קם במהירות ויצא את ביהמ"ד ונכנס לחדרו.

כעבור דקות ספורות נכנס לבית המדרש הקטן (ה"זאל" למעלה) לתפילת מנחה בצד צפון. התעדכנתי מראש ותפסתי מקום טוב. בירכתי ברכת הגומל, רעדתי בזמן הברכה כאשר הרבי הביט עלי... ועוד נתכבדתי בהגבהה. שוב רעדתי והחווירתי וקיבלתי על עצמי בלי נדר שלא אגש יותר ל"כיבודים" מעין אלה במחיצת הרבי.

אחר מנחה ניגש אלי אברך ואמר לי, מן הסתם שמת לבך לכך שסבך הרב אברהם פריז לא ניגש לברכת "הגומל". ר' אברהם אומר "אז מ'פארט אוועק פון רבי'ן דארף מען בענטשען "הגומל" אז מ'איז גיבעליבן לעבן"

כמו אתמול, במנחה של ערב שבת, בעת אמירת "משניות" של האבלים הביט הרבי על הקהל. אחר כך החלו לשיר "הושיעה את עמיק". הרבי יצא כשחיוך רחב ("א ברייטער שמייכל") נסוך על פני קדשו. הבחורים החלו לרקוד ליד חדרו הק' ולפתע יצא הרבי מחדרו, עודד בתנועה מעניינת - תוך הנפת ידו - את השירה, יצא מ-770 והלך לביתו.

מיהרנו לאכול סעודת שבת קודש כדי להספיק להגיע ל"חזרה". בראש ה"חזרה" יושב החסיד ר' יואל כהן. לצדו כמה עוזרים שסיגלו לעצמם לקלוט את "דברי הרב". באים גם חסידים וותיקים. החסיד הרב אליהו-יאכיל סימפסאהן שזכה להיות "חוזר" אצל הרבי מוהרש"ב נ"ע משתתף בערנות כאחד מבני הנעורים. כן החסיד ר' יהושע קארף [בעל ה"לקוטי ביאורים" לתניא שנדפסו כעבור מספר שנים]. מידי פעם מבטל ר' יואל את דברי אחדים מהמשתתפים. יש נעלבים קצת אך הם בודדים, השאר רגילים בכגון-דא ושום דבר אינו מעניינם כ-אם לדעת את ה' ולירד לעומקם של דברים שנשמעו ב"הר סיני" בליובאוויטש שבליובאוויטש בש"פ תצא ה' אלפים תשכ"ד.

"חזרה" זו הראשונה נסתיימה בשעה 15:7 בהפסקה קלה. הרבי מגיע ונכנס להתפלל מעריב. הבדלה עורך החסיד ר' בלאסעפסקי. (הוא ר' זלמן בלוז' הנקרא "דער מלאך", הוא מבין היושבים בסעודה שלישית המעניינת עם ר' מענדל דייטש, ר' שמואל דער שניידער ונהנים מסעודה שמכין בדרך קבע הרש"ג, ואח"כ אומר מאמר ואווירה מיוחדת שורה בזמן זה והרבה מהתמימים עומדים מהצד ונהנים). הוא עושה זאת בחן מיוחד, הרבי נשאר עד סיומה, יוצא לחדרו, הקהל מתפזר. העלי-הבתים הולכים לעשות הבדלה בביתם. כחצי שעה אחר כך נערכת "חזרה" נוספת. התיאורים שקראנו משיחות הרבי רי"צ על ליאזנא, ליובאוויטש וכל המקומות בהם הפיצו רבותינו נשיאינו את מעיינם - מעיינות דברי אלוקים חיים - שוב אינם נראים כמשהו מן העבר הרחוק. הנה המעיין בעצמו כאן ואנו שותים בשקיקה ממימיו. צריך לנצל כל רגע. לקלוט, להפנים, למלאות את המצברים בשפע אדיר של תורה-הוראה "וזאת התורה - אדם", ופשוט להיות שונים, אנדערע מענטשין למעליותא.

מוצש"ק מנוצל למלווה מלכה שעורך קבוע ר' משה דובינסקי, דמות ססגונית כשלעצמה, ששרותיו ב-770 הם חלק מהווי 770.

יום ראשון, ט"ו אלול תשכ"ד

בשעה 10:00 בבוקר הגיע הרבי מביתו ל-770, נכנס לחדרו ובעבורו קמו הבחורים שיושבים ליד חדרו.

אחר כך יצא רגלי למקווה שברח' איסטערן פארקווי פינת ברוקלין (שבהנהלת ר' פרץ חן).
הבחורים קמו עוד הפעם. מישהו רץ קדימה להודיע לתמימים שיעזבו את המקום. כך גם כששב
מהמקווה קמו הבחורים. אחר כך נסע ל"אוהל".

הסדר הרגיל בכל יום הוא שתפילת מנחה מתקיימת בשעה 3:15, אך בימים שהרבי נוסע
ל"אוהל", תפילת מנחה מתקיימת רק בשבוע.

בשעה 7:10 שב הרבי ובידיו מעטפות (של מכתבים ופ"נים), הניח אותם בצד על מדריגות
גן-עדן התחתון, נטל ידיו בכיור שבסוף המסדרון (ליד "אוצר הספרים"), נכנס לחדרו ומספר דקות
לאחר-מכן יצא ונכנס לתפילת מנחה. בחזרת הש"ץ באמירת "קדושה" לא התרומם ב"ברוך..
ממקומו" ו"מלוך.. הללויה" [ואם כן נפשט לי הספק שכבר ציינתי אודותיו: בימות החול אין הרבי
מתרומם בקטעים אלו משא"כ בשבת קודש].

"אשמנו" אומר בכפיפה כרגיל. "עלינו" מילה במילה. במשניות של אבלים, כרגיל, מביט על
הקהל.

למרות שהרבי עמד שעות כה רבות ב"אוהל", בלילה מקבל אנשים ל"יחידות".
שמעתי שהלילות הקבועים ל"יחידות" הם כמו הסדר שהיה נהוג אצל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ
בווארשא: לילות א' ג' וה' מוקדשות ל"יחידות". בשעה 8:00 בערב מתחילה ומסתיימת כאשר
אחרון המבקרים יוצא. הלילה נסתיימה ה"יחידות" ב-2:30 לפנות בוקר.

ניסיון לדלות פנינים מן ה"יחידות" ומה שהצלחתי לשמוע בינתיים היא "יחידות" של הת'
עמנואל אלטהויז שי'. הוא היה ילד קטן כשהרבי שהה בפאריז בשנת תש"ז [ראה "ימי מלך כרך ג'
עמ' 975], הוא בנו של הרב שמואל בצלאל אלטהויז מאוסטרליה, ממקורבי "בית רבי".

הוא סיפר כי כשנכנס לרבי אמר לו הרבי "שלום עליכם" - זהו דבר די נדיר. כן הורה לו
להסתדר בישיבה, ובעניין ההנהגה ביום-הולדת, כיוון שלא נתן באותו יום צדקה - אמר לו שייתן
למחרת. בין הדברים אמר לו: (הדברים הם לפי השמועה - בלתי מוגהים כלל) "פארוואס ביסטו
עפעס בעצבות, ביי אלטהויז האט מען ניט ליב גיהאט אזעלכע עניינים..." [= מדוע הנך בעצבות,
אצל אלטהויז לא אהבו עניינים כאלו].

אנו התמימים לא נדחפנו להירשם ל"יחידות" מסיבות השמורות עמנו. כשראיתי את תור
הנכנסים נזכרתי במה ששמעתי מאבי מורי הרה"ח ר' אפרים שי' על "יחידות" שנקרא לה והוא
סירב להיכנס. סיפור שיש הרבה מה ללמוד ממנו. כשהרבי רי"צ שהה בשנת תרצ"ט בריגא
בבית-הבראה (סנטוריום) ומצב בריאותו לא היה שפיר, היה זה בתקופת ניסן. לב' ניסן נשלחו
כמה מתלמידי ישיבת "תומכי תמימים" (הישיבה הייתה אז בקצה האחר של ריגה) להשלים מניין
כשהרבי יעבור לפני התיבה ביום ההילולא של אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע. הרבי שהיה חלש
התפלל בישיבה ולאחר התפילה סיפר סיפורים אחדים אודות אביו ואמרו "לחיים" [הרשימת-דברים
כתובה בליקוטי דיבורים].

באותם ימים נודע לאשתו של החסיד הרב יחזקאל היעמלשטיין המשגיח בישיבת "תומכי
תמימים" שהרבי שוהה ב"נאות דשא" והיא החליטה שהיא רוצה להפציר ברבי שיעניק לה
מברכותיו. צרות ל"ע לא חסרו שם, בילדים לא חננם ה' והיא הייתה מלאת מרירות. בעלה ניסה
להניאה וטען כי הרבי שוהה ב"נאות דשא" כדי לנוח ולא כדי לשמוע צרות נוספות של יהודים, אך
היא בשלה. דעתה הייתה נחושה וכיוון שהדרך הייתה קשה ביקש בעלה שאתלווה אליה. כל הדרך
בכתה וסיפרה על צרותיה ואף כשיצאה מה"יחידות" המשיכה לבכות. אך אז נסתפקתי כבר אם
הללו דמעות אושר או כקודמים...

המזכיר רח"ל ניגש אלי אחר כך ושאלני: "האם אתה מעוניין להיכנס ל"יחידות"? תמהתי
מאוד על שאלתו זו, אך הבנתי שזו איננה שאלת "תם" של המזכיר אלא של הרבי. התברר שהרבי
שאל את מרת היעמלשטיין איך הגיעה, כלומר איך עשתה את הדרך לכאן, והיא סיפרה שאחד
הבחורים נלווה אליה. הרבי קרא למזכיר והציע לו להכניס את הבחור ל"יחידות". כשלעצמי ידעתי

שהרבי חלש וה"יחידות" לרבנית הימעלשטיין היוותה מאמץ מספיק, אף הייתי לבוש בבגדי חורף סגריריים ובמקווה לא טבלתי באותו בוקר, שכן יצאנו לדרך לפנות בוקר ועוד. ביקשתי מן המזכיר למסור לרבי שאני עדיין בדרך ושוהה במקום זמן קצר עד שאקבל "ניירות" להמשך, ובמיוחד שהייתי לפני זמן קצר ביחידות ולקחתי ברכת הדרך ממנו בנסיעתי חזרה למקום מוצאי והייתי מלא התרגשות על יחסו של הרבי אלי. [ואכן בוכה זו מיחידות ליוותה אותי במסעי בבורחי בתחילת מלחמת העולם דרך ווילנא-רוסיה ברכבות עד אודסה ומשם באונייה לאה"ק]

יום שני, ט"ז אלול תשכ"ד

הבוקר הגיע הרבי מביתו בשעה 9:45. בשעה 10:00 יצא מחדרו ונכנס לבית-הכנסת הקטן למעלה. אוזר את האבנט ואומר "ויהי בנסוע". מביט על ספר-התורה עד שמניחים אותו על הבימה. בזמן קריאת-התורה מביט בחומש. נקרא לעלות לתורה לשלישי. אחר הקריאה נעמד לראות את הגלילה, שב למקומו ובעמידה אומר תהילים. כאשר כל הקהל אומרים 'אשרי' 'ובא לציון'. מאזין ל"קדיש", "יהללו" ועם הכנסת ספר-התורה לארון-הקודש, מניח ידו על המזוזה, יוצא ונכנס לחדרו.

בשעה 3:15 נכנס לתפילת מנחה. בדרך כלל דרכו בקודש שמגיע בשעה 10:00 בבוקר ושוהה בחדרו עד בערך 6:00 בערב. אז הולך ברגל לביתו למשך כשעה וחצי ולפעמים לבית אמו ובסמיכות ל-7:30 שב ל-770. כשהרבי שב מהביקור בבית אמו, בדיוק חזרנו מארוחת הערב בחדר-האוכל של הישיבה ונעמדנו ביראת-כבוד עד שייכנס הרבי.

הצטרפנו לשיעור של המשפיע הרה"ח הרב ישראל דז"ייקובסון במאמרי אדמו"ר הרי"צ, הרבה הומור והרבה תבונה, אך אנחנו עדיין מרגישים חדשים במקום ובסביבה.

יום שלישי, י"ז אלול תשכ"ד

הרבי הגיע ל-770 ב-12:15. למנחה יצא הרבי בשעה 3:20. במניין נכח חתן. בצאת הרבי מחדרו, לפני כניסתו לתפילה קיבל החתן מהרבי סידור "תורה-אור". החתן משתדל להתפלל מנחה במניין הרבי, אומר בסדור ג"כ על חטא ומרבה בתפילות לקראת דרכו החדשה. אחר התפילה מחזיר החתן את הסידור למזכירות.

יום רביעי, ח"י אלול תשכ"ד

הרבי הגיע מהמקווה לפני השעה 1:00. כעבור 40 דקות נסע ל"אוהל" וחזר בשעה 6:45. נכנס לחדרו אחר שנטל את ידיו. אל החדר הק' נכנס הרב חדקוב עם ספרים. מספרים שאלו ספרים מגדולי חכמי תוניס שהגיעו זה עתה לרבי (ראה להלן). לאחר שהרב חדקוב יצא הוא נקרא לחזור שנית, כנראה באמצעות הטלפון או פעמון מסוים, והוא רץ במהירות וחזר לחדרו של הרבי. אחר-כך יצא הרבי לתפילת מנחה. הבחנתי שהאבנט חגור גבוה מהרגיל, על הכפתור העליון. בעת חזרת הש"ץ, למרות שעות העמידה באוהל, עמד על רגליו הק' (אולי מפני שהרב חדקוב שעומד בסמוך אליו עדיין התפלל "שמונה-עשרה"). כשהגיעו ל"מודים" או קצת קודם לכן הביט אל הקהל כמחפש משהו. פנה לחדקוב ושאל "האם אין חתן?" ואכן, לא אמרו תחנון (למרות שבתפילת-לחש הכה על החזה באמירת "סלח לנו").

אחר התפילה חזר לחדרו. בדרך הביט על המזוודות שבמסדרון, אותם הניחו אלה ששבו מ"מחנות קיץ" ("קעמפים" בלע"ז), הביט על הרב חדקוב שהלך אחריו ונכנס עמו לחדרו. כעבור מספר דקות יצא מחדרו, הלך הביתה וב-8:30 בערב שב לחדרו, שם נשאר עד 12:00 בלילה. הבחנתי שכל חברי המזכירות נשארים להמתין עד שהרבי ייסע לביתו - מלבד בליל "יחידות" שאז ישנה כנראה תורבות מי מוציא ומכניס את האנשים לחדרו הק'.

יום חמישי, י"ט אלול תשכ"ד

הרבי הגיע בבוקר מביתו, נכנס לחדרו וכעבור דקות אחדות יצא לבית הכנסת לקריאת-התורה. עלה לתורה כרגיל. קראו לרב שמחה זירקינד [הוא משלוחי הרבי בצפון-אפריקה - והשמועה מספרת כי הוא זה שהביא את הספרים מתוניס לרבי], וכן לאלה שעדיין לא בירכו "הגומל". הרבי סימן שיתנו לרב זירקינד הנ"ל "הגבהה" ולשני "גלילה" (כנראה שזה קשור לברכת הגומל). הקהל עדיין די קטן, כי חלק ניכר מאנ"ש שוהה כנראה עדיין בערי הקיט. היום הגיע מארצנו הקדושה הת' משה שי' לויטין, ונסענו לקבלו בנמל התעופה. תפילת מנחה - כרגיל. בתפילת ערבית לא נכחתי כי נסענו, כאמור לעיל.

יום שישי, כ' אלול תשכ"ד

כשהגיע הרבי אחר הצהרים מביתו ל-770 שוחח על מפתן 770 עם הרב החסיד ר' בנימין גורודצקי (בא-כוחו באירופה, בצפון-אפריקה ובאה"ק). הבחנתי, זה היה מאוד מעניין לראות, איך סימן הרבי תנועת פליאה בידיו הק'. אחר נכנס לחדרו. לתפילת מנחה יצא בשעה הרגילה. הס הושלך כשנכנס הרבי לקבלת-שבת. הבחנתי כי באמצע "לכה דוד" עיין בפתק מסוים ולבסוף הניחו תחת הדף האחרון בסידור. ניגב את עיניו הק'. בסיום התפילה אמר הרבי כרגיל "גוט שבת".

יום שבת קודש, כ"א אלול תשכ"ד

הרבי נכנס לבית-המדרש ובעוברו על פני ארון-הקודש נגע בפרוכת כרגיל בכניסתו ויציאתו. בדרכו ראה חומש מונח על תניא, הוריד את החומש ונתן אותו להרה"ח זלמן דוכמאן שעמד לידו. לפני "הודו לה'" פתח את ספר התניא אותו הביא עמו מחדרו, קרא בו, דפדף בו והניחו. אחר-כך נטל מהסידור שלו קונטרס ישן ועיין בו זמן ממושך.

בעת אמירת ההפטרות בכה הרבי ועצר באמצע שלוש פעמים. על פניו הק' הייתה ניכרת התרגשות והיה ברור כי מתאפק מלבכות עוד. על כך אפשר להמליץ את הביטויים הידועים "אין אתנו יודע עד מה" ו"סוד ה' ליראיו".

ב"הוא אלוקינו" סימן לשיר ועוד בגופו הק' לסייע לש"ץ. בסיום התפילה, לא המתין הרבי להכרזות הגבאי, מכך ידע הקהל כי היום תתקיים התוועדות. כמו בליל אמש אמר "גוט שבת".

ב-1:40 נכנס הרבי להתוועדות. הפעם לא קידש הרבי על היין בתחילת ההתוועדות. פתח בשיחה מעניין פרשת השבוע והזכיר את הפסוק "והיה כי תבוא אל הארץ" והשיחה נסבה בענייני עבודת ה'. אחר השיחה פנה החסיד ר' יצחק ("איצה") נח ריבקין ואמר לרבי "לחיים, שה' יעזור ויהודי רוסיה יוכל לצאת". הרבי השיב "אמן" והוסיף: "בכל אחת מהתפילות ובקשות של

בני-ישראל אומרים 'במהרה בימינו'. בוודאי התכוונתם אף אתם שבקשתכם האמורה תתמלא במהרה, בעגלא דידן ובהרחבה".

הרבי הוסיף ובירך שיהודי רוסיה יצאו למרחב בחדס וברחמים עם כל רכושם וכספם וזהבם אתם וכפי שנזכר בהפטרת שבת-קודש זו "בבניהם ובבנותיהם, בנעריהם בזקניהם".

לפתע פנה הרבי לחסיד ר' אשר ששונקין ואמר לו: "ר' אשר, פארוואס זאגסטו גארניט?" [=ר' אשר, מדוע אינך אומר מאומה?] מסתבר שהיה זה כהמשך להתוועדות השבה שעברה, שאז אמר ר' אשר "לחיים" לרבי וביקש בשביל כל יהודי רוסיה והתחיל לבכות.

ר' אשר קם ממקומו וביקש ברכה. הוא אף אזר אומץ והציע הצעה שכשם שבכל שבת-מברכים מסיימים אמירת כל ספר תהילים, כך לזכותם של יהודי רוסיה יאמרו מעתה כל שבת את ספר התהילים.

במשך כל הזמן שר' אשר דיבר, חייך הרבי. זה תענוג עצום לראות את הרבי מחייך. בדרך-כלל פניו הק' מאוד רציניות.

אחר-כך שרו והרבי פנה לר' יוסף ("יוסקה") פרמן מכפר חב"ד בתנועת יד בשאלה: איפה הילד שלו? ר' יוסף שעמד על יד הבימה במדריגות, רץ והביאו ונתן לו לומר "לחיים". הרבי הביט על הילד ששתה ואמר לאביו בחיוך וגם עשה סימן בידו הק' שהילד יכול ללכת.

הרבי המשיך באמירת שתי שיחות נוספות וכן מאמר דיבור המתחיל "אני ישנה" שמיוסד על מאמר מאדמו"ר הזקן מכתב-יד ישן שכפי הנראה נכתב עוד בחיי כ"ק רבנו הזקן ו"הובא לאחרונה מבית השבי" (כפי שהרבי התבטא).

במאמר הזכיר הרבי מ"סיפורי זקני החסידים" על סגולה שלא להירדם - ליטול ספלי מים ולהניח בהם את הרגליים... או לעמוד, וזאת "כדי שלא יאלצו להעיר אותו בכל מיני אופנים אחרים"...

עוד שתי שיחות אמר הרבי, ובסיום ההתוועדות קם בזריזות.

אחר ההתוועדות התלוויתי לסבי הרה"ח הרב אברהם פאריז בדרכו לסעוד אצל ידידו הרה"ח הרב יוחנן גורדון. כשהלכנו אמרתי לו כי בשיחות הרבי הבחנתי שהוא - הסבא ר' אברהם - ישב מרותק כמו מדושן עונג בגן עדן העליון... ושאלתי מה הרגשת שם כל-כך גילויים?

והוא ענה: "בכל ההתוועדות חשתי שני מושגים "ראש בני ישראל" ו"משיח". וכל ה'אותיות' הם רק כדי להלביש זאת בכלים ולהוריד זאת למטה-מטה ש"יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע וכו'..."

מנחה בבית-הכנסת הקטן למעלה. אחר מנחה שרו "הושיעה את עמך". הרבי נכנס לחדרו, וכעבור דקות יצא, עודד את השירה בידיו הק' כשחיוך נסוך על פניו קדשו והלך לביתו.

קהל עצום הגיע לסליחות. בקהל נראים הרבה חסידים שלפי לבושם ניכר שהם קשורים לצדיקי פולין.

התרגשות --- דחיפות אימות. כולם רוצים להיות קרוב אל הרבי.

בשעה 1:00 פותח החזן ר' יוסף הלוי וויינברג בהשתפכות הנפש "אשרי יושבי ביתך" --- הדחיפות היו אימות. כמעט לא היה מקום אפילו כאשר הרבי נכנס לבית-המדרש. באמצע אמירת סליחות הרים הרבי את ידיו הק' וכיסה את פניו (נראה שבכה).

בגמר הסליחות, הורה לנגן "רחמנא דעני". הקהל הגדול - בלעה"ר - המשיכו לרקוד עד קרוב ל-3:00 לפנות בוקר. הרבי עצמו יצא מיד בגמר הסליחות ונסע לביתו.

יום ראשון, כ"ב אלול תשכ"ד

כשנכנס הרבי למנחה עמדו בפתח עניים. הרבי הוציא מטבעות והעניקם לעניים. כשחגר הרבי את האבנט בכניסתו לתפילת מעריב הביט על הרה"ח המפורסם הרב מענדל שי' פוטערפאס שהגיע לפני מספר שעות בלוויית בנו ועוד קבוצת אנ"ש מאנגליה.

בידי הרבי היה ספר (בנוסף לסידור). הרבי אמר "קדיש יתום" אחר "עלינו לשבח" (לא ידוע על מי). אחר-כך פתח את הספר, אמר משניות ואחר-כך "קדיש דרבנן". אחר כך יצא הרבי מ-770, בידיו הק' מעטפה, ונסע לביתו.

יום שני, כ"ג אלול תשכ"ד

סליחות התחילו בשעה 7:00 (וכך בכל ימי הסליחות) אמירת הסליחות כחצי שעה. הרבי מכה באמירת "סלח לנו", "מחול לנו". אחר סליחות הורה בידיו הק' לקהל לנגן, וניגנו "הושיעה את עמך". הרבי נכנס לחדרו. יצא לקריאת-התורה ונשאר עד אחר גמר התפילה. אמר את כל הקדישים וגם עם משניות. כשתקעו בשופר הרבי הביט בעין חזקה על הבעל תוקע (הרה"ח הרב דוד שי' רסקין).

תפילת מנחה כרגיל. ערבית - 9:45 במקום 9:30. הסיבה נעוצה כנראה בעובדה ששהו אצל הרבי (במפתיע, כנראה) בני זוג. נראה שהגיעו ללא הודעה מוקדמת.

יום שלישי, כ"ד אלול תשכ"ד

הרבי הגיע ב-6:45 בבוקר ונכנס לסליחות. לפלא הדבר אך עובדה היא שהפעם לא הורה הרבי לנגן אחרי הסליחות. אחר נכנס לחדרו (בכלל, נוהג להניח ידו על המזוזה אך לא מנשקה). לתפילת מנחה נכח חתן. הרבי נתן לו סידור. שוב פעם הבחנתי כי הרבי מכה בתפילת לחש ב"סלח לנו" למרות שאחר-כך לא אמרו תחנון.

בשעה 8:20 בערב שיחה לנשי ישראל שהתאספו בזאל למטה. הרבי נטל את המיקרופון ביד. הגישו לפניו שני מכתבים, קרא בהם ואחר כך אמר שיחה. בסיימה הגישו הנשים פדיון נפש ולאחר-מכן החל משתרך תור של נשים וכל אחת ניגשה לרבי עם חבילת ("פעקל") הבעיות שלה, זמן רב נמשך הדבר. היה מיוחד לראות איך הרבי עונה לכל אחת בסבלנות, בצורה מפורטת, ומברך את כל אחת.

הרבי נכנס לחדרו וכעבור שעה קלה החלה "יחידות" שהסתיימה בשעה מאוחרת בלילה. רק אחרי ה"יחידות" התקיימה תפילת מעריב. הרבי, למרבית הפלא, שוב אמר קדיש. לפני "קדיש דרבנן" העביר ידו השמאלית על מצחו ועיניו (כנראה אמר שורות מסוימות מהתניא) ואמר קדיש.

יום רביעי, כ"ה אלול תשכ"ד

בשעה 7:00 - סליחות. בסיימם שוב לא הורה לנגן. יצא לאמירת קדישים, המתין לתקיעות ואחר-כך נכנס לחדרו. הלך למקווה ואחר-כך נסע ל"אוהל". יום קריר בניו-יורק. ב-6:30 שב מה"אוהל", נכנס לחדרו ואחר כך יצא למנחה. בסיימם מנחה אמר קדיש ונכנס לחדרו. מעריב - כרגיל.

יום חמישי, כ"ו אלול תשכ"ד

היום הגיעו אורחים רבים מכל העולם לימים נוראים ולחגים. בליל שישי התארגנו בין התמימים והאורחים להתוועדות חסידים לרגל סיום השנה.

יום שישי, כ"ז אלול תשכ"ד